

Munich Personal RePEc Archive

Barter money - economic and social provocation of the Theory, the Government, and the Business

Toncheva, Rossitsa

University of National and World Economy, Monetary Research
Center

24 April 2014

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/67983/>
MPRA Paper No. 67983, posted 20 Nov 2015 07:28 UTC

БАРТЕРНИ ПАРИ – АКТУАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО И СОЦИАЛНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ТЕОРИЯТА, ДЪРЖАВНОТО УПРАВЛЕНИЕ И БИЗНЕСА

гл. ас. Росица Борисова Тончева; УНСС-София, катедра „Финанси”, r@toncheva.com

Резюме: Настоящият доклад има за цел да даде само една гледна точка на добре позната, но „объркана”¹ материя, каквато са парите. Като се анализира критически академичното определение за пари, се извежда категорията „бартерни пари”, която не накърнява валидността на научните достижения до момента, а се опитва да внесе известна яснота.

Необходимостта от добре обосновано понятие за „бартерни” пари се диктува главно от наличната практика за създаване на частни валути по целия свят и тенденцията те да се представят единствено като социален феномен. Анализът показва, че в основата на всяка валута е размяната, която съдържа генетично паричността в себе си. На тази основа израстват множество конкурентни и допълващи се валути – явление, което предизвиква държавното управление и бизнеса към структурно нови отношения, а академичните среди към адекватна и полезна интерпретация.

Ключови думи: бартерни пари, пари

Свидетели сме на активно **създаване на паралелни платежни системи с използването на бартерни пари** с различни характеристики, цели и мащаб, вкл. т.нар. „социални” парични форми и „крипто“-валути. По същество се създават нови организационни форми на парични връзки с цел размяна на ползи (стойности, в т.ч. стоки, услуги, знание, опит, доходи, време и др.). **Предмет на тези връзки обаче остава самата стойност, подлежаща на размяна. Парите изменят своята организационна и веществена форма, но тяхното съдържание остава същото.** Паричната връзка се създава като **отношение** в процеса на размяна и се съдържа в **еквивалентността** при размяната. Тя се реализира с действията (поведението) на субектите, които влизат в отношение помежду си.

Изразът „бартерни пари“ може да се възприеме и като оксиморон². Понятието не съществува в академичния език. Но като явление, не е преставало да присъства в икономическото битие, както на бизнеса, така и при държавното управление. Тъждествени на „бартерни пари“ са понятията за „частни пари“. Дискусията за възможността да има частни пари не е от вчера и тя ще продължи докато икономическият живот изисква размяна, поради **несамодостатъчността** на стопанските субекти.

Анализът на литературните източници показва, че е трудно да се открие точна дефиниция на понятието „пари“? Това е защото явлението съществува само в човешкото мислене. В природния свят няма ценности, стойности, размяна и пари. В природата се срещат комплексните съществувания на енергия и обмяна, растеж и развитие, трансформация и видово разнообразие. За разлика от природния свят, в човешкия наблюдаваме стремеж към унификация, концентрация, контрол. Ето защо когато се срещнем със собствените си творения, срещаме трудности да ги осмислим.

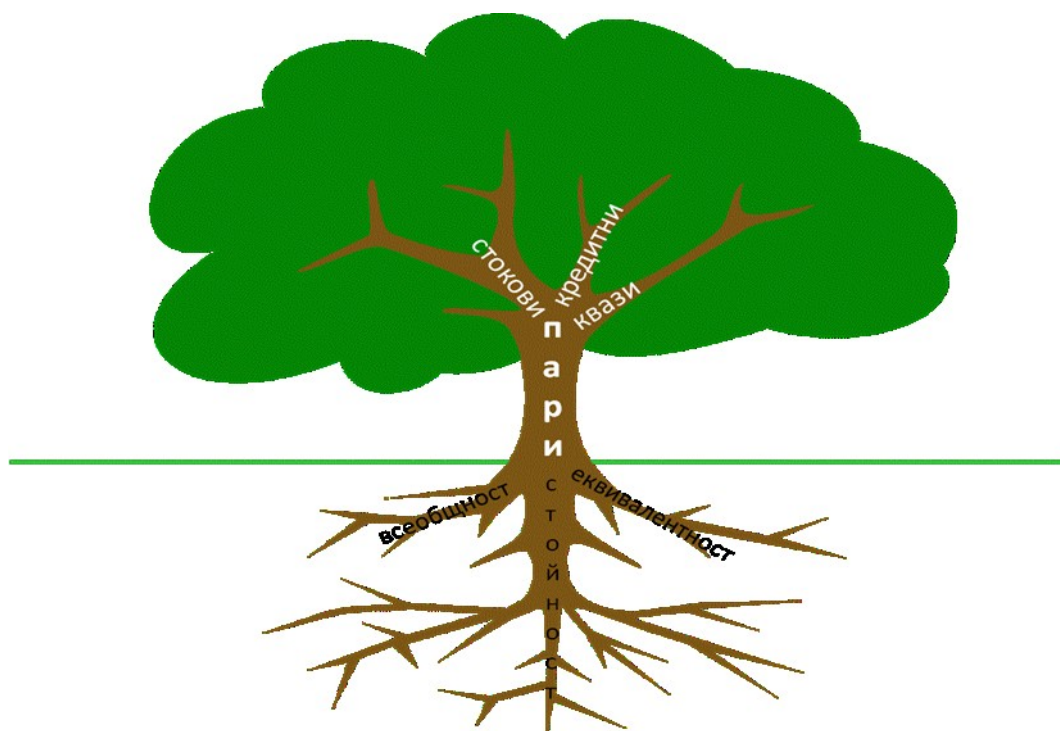
I. Пари

Всеки български студент по икономика би могъл да каже, че парите са „всеобщ еквивалент на стойността“, като това определение не решава, а отваря нови въпроси: какво е **стойност?**; на какво е **еквивалент?**; винаги и навсякъде ли се проявява **всеобщността?**. И вместо да отговаря на въпроса какво са парите, това определение само поставя нови въпроси. Ако се опитаме последователно да намерим задоволителен отговор на тези три въпроса, се изправяме пред ново разклонение от **неясни представи** по отношение на: а) всеобщност; б)

¹ **Неновски**, Н. Елементи от паричната теория на Хайек. Сп. Икономическа мисъл, 2004, бр. 3, с. 88.

² Свидетели сме на множество оксиморони, като „човешки капитал”, „публична собственост”, „инфлация на образованието” и т.н. Това не бива да се възприема като проблем. По-важно е да се оформят представи, които в най-голяма степен съответстват на природата на явленията, за да съумяваме да ги опознаваме, защото знанието все още не е познание.

еквивалентност и в) стойност (вж. фиг. 1). „Парите” днес не са само това, което е написано за тях.

Фиг. 1. Представа за парите

Всеобщността при парите е ограничена в *пространството, времето и социалната среда* - факт, който е очевиден и не се нуждае от доказване³. Следователно, като категория парите притежават не всеобщност, а нещо друго, което ги поставя като страна в размяната, позволявайки им да застанат срещу (предполагаемо) всички други стоки. Когато наричаме „пари” дадено средство (актив), заради качеството му „всеобщност”, то трябва да притежава способността да бъде **винаги и навсякъде да бъде едната страна в размяната**. Още К. Маркс, Д. Рикардо, Ад. Смит и Ст. Мил са обяснили, че парите имат стокова природа, а размяната на стоки съдържа парични връзки, т.е. паричност. Така се разкрива качество на паричната стока, което е добре познато като „ликвидност”. Ликвидността е изразител на предпочитанието на субектите да използват едно средство като парично и в зависимост от честотата, с която то застава в позицията на едната страна в размяната, се измерва и неговата ликвидност. Именно това качество придава повече или по-малко характеристика на **паричност на избраното средство**. Така че бихме си позволили да говорим за ликвидност (паричност) на средството за размяна, а не за пари изобщо. Парите остават в трансцендентността на идейните конструкции, докато платежното средство (за размяна и плащане) – в ежедневната употреба. Платежното средство е изразител на еквивалентността на стойността (ценността) в по-голяма или по-малка степен, но не и всеобщо. При това положение, **ликвидността**, а не всеобщността е задължително качество на паричната стока.⁴ Всеобщността е ограничена до общността, в която платежното средство (ликвидният актив) се предпочита, дали поради доверие към суверена, или поради качество на покритието (собствена стойност).

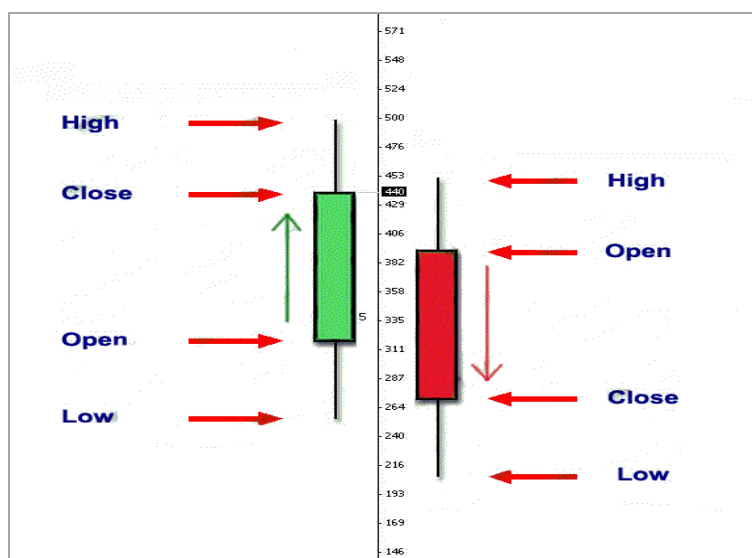
³ Вж. също Демостенов, С. С., *Очерки по теория на парите. Субстанционализмът и антисубстанционализмът в теорията на парите*. С., Университетска печатница, 1945.

⁴ Още „предпочитанието за ликвидност” вж. Кейнс, Дж. М., *Обща теория на заетостта, лихвата и парите*. Принсепс. С., 2001. За ликвидността вж. също Хайек, Фр. *Паричната единица на бъдещето*. Икономическа мисъл, 2004, бр.3, с. 84-99 Вж. още Касърова, В. *Стойностният подход в корпоративното управление*. Депозиран ръкопис в ЦНТБ№167/2008.; http://eprints.nbu.bg/514/1/Stoinosten_podhod.pdf.

Дискусията за стойността и ценността⁵ периодично е прекъсвана в нашата литература. Особена нужда от нея има днес, когато благодарение на новите форми на производствените фактори се сблъскваме с нови производствени отношения. Тук ще предложим начин, по който ние отграничаваме двете понятия. Първоначално може да се възприеме, че те са като двете страни на една и съща монета - не могат да се употребяват самостоятелно, но имат качествено различни характеристики.

Ценността е онази мярка на нещата, която произтича от и събира в себе си: а) *нуждата* (от притежаването/ползването на стоки и услуги), б) *ползата* и в) *оскъдността* на желаните продукти (ресурси, активи) в съпоставка с притежаваните продукти, измерени с разполагаемите **доходи (минали, настоящи и бъдещи)**. Може да се изрази като „степен на желание за притежаване“ с цел собственост и ползване (употреба). Ценността не съществува сама за себе си, а в отношение на размяна (респ. собственост).

Ценността е субективна категория. Нейната количествена определеност е непостоянна, на първо място между отделните субекти по отношение на отделните предмети, и на второ – при един и същи субект в различните моменти. Причина може да е едно или няколко от следните обстоятелства: а) съществува насищане с полезността на продуктите; б) продуктите са ограничени във времето и пространството⁶; в) причина е желанието в съпоставка с търпението на субектите да притежават/консумират даден продукт. Независимо каква е причината, едва ли някой би могъл да каже със сигурност каква е ценността на един продукт. Ако обаче тази субективност, показана от повече от един субект, се опитаме да я околичествим с подходяща мярка – утил, лев, точка, звездичка, чип или др., и разположим тази мярка върху права линия, ще получим множество - отсечка, подобна на отсечките от фиг. 2.

Фиг. 2. Аналог на субективни оценки на ценността в статика

Ако отчетем ценността на същия продукт за същите субекти по друго време, ще постигнем цяло поле от ценности, подобно на това на фиг. 3

⁵ Повече по дискусията за понятието „стойност“ вж. **Найденев, Г.** *Ценност или стойност – терминологичен или същностен проблем за политическата икономию?*, Първа национална научна конференция по политическа икономию на тема: „Политическа икономию и икономическа теория“, 21-22 ноември 2013 г., УНСС, София, 2013.; **Свраков, Г.** *Избрани произведения.* С., Интеграл Г, 1995.; **Демостенов С. С.**, *Теоретическа политическа икономию. Първа част Увод в теоретическата политическа икономию /общо учение за стопанството/.* С., 7М График, 1991. и др.

⁶ Съществуват разбирания, че не съществува ограниченост в дългосрочен план, но те не са предмет на този анализ.

Оценката на ценността не е общовалидна винаги и навсякъде (не е всеобща). Тя има значение само за определен момент, за хората, които са дали съответните резултати. Същото запитване на друго място или в друго време ще даде други резултати. Теоретично съществува вероятност за съвпадение, но тя би била само случайна и в никакъв случай не може да се ползва като стабилна основа за прогнози и анализи.⁷

Фиг. 3. Аналог на субективни оценки на ценността в динамика

От горното правим извода, че ценността в количествено изражение не е точково изображение, е множество (съвкупност, зона, поле) от значения. Тя се свързва директно с търсенето и косвено с предлагането. При предлагането, ценността остава скрита зад предхождащото (последващото) търсене.

Стойността също е комплексно понятие и среща: а) *нуждата (от доходи)*, б) *рядкостта (на продуктите)* и в) *разходите направени за придобиване* на притежаваните продукти (ресурси, активи), в съпоставка с желаните. Това кореспондира с желанието за отчуждаване (освобождаване) от притежаване (ползване). Стойността е пряко свързана с предлагането и косвено - по аналогия на ценността - с търсенето.

По този начин представено, стойността също не е абсолютна величина, но тя може да се каже че съществува обективно – например като цени върху етикетите на продуктите, предложени за размяна.

В обичайните разменни отношения за разлика от стойността, ценността не се обявява. последната остава загадка в разменния процес, особено когато той е анонимен. Изключение може да се каже че прави ситуацията, при която се организират търгове, и тогава се наблюдава обратното: стойността от страната на предлагането остава скрита, докато ценността от страната на търсенето застава в светлините на прожекторите. От тези позиции, *ценността и стойността се срещат в цената*, която ги поглъща и пренася в сферата на точните

⁷ Последните могат да се разпрострат единствено за период, който можем да наречем „горизонт на предвиждане”, характерен за конкретния момент, но не и за по-дългосрочни оценки. Докато в краткосрочен план, би било много вероятно при едни и същи субекти, същият въпрос да получи еднакъв отговор. Всички разсъждения се при допускане за свободен, в смисъл не насочен отвън избор.

определености. От своя страна, цената, въпреки че е обективно съществуваща, тя също е субективно определима и относителна. Това е защото, цената е онази величина на стойността и ценността, взети заедно, която реално позволява стоката да смени притежателя (ползвателя) си.⁸ И в този случай се сблъскваме не с една единствена цена, а отново с множество от цени. Горното се потвърждава от ежедневните котировки на организираните финансови пазари, където цените могат да се ползват като сравнително обективен информационен източник и се позиционират в съвкупността от цени между минималната и максималната. Обратно, при неразвити пазари, където търсенето и предлагането не се срещат, не може да се формира и цена. „Точкова” проекция цената може да придобие единствено при академичните допускания за идеални пазари. (вж. фиг. 4.)

Фиг. 4. Проекции на цена при различна степен на развитост на пазара

В обобщение на казаното до тук, и сами стигаме до констатацията, направена по-рано от К. Маркс, че парите позволяват да сравним качествените разнородности, като ги превърнем в количествени еднородности. Така парите стават количествена мярка на нещата. Само че това става не защото парите **притежават** такава мярка, а защото им **придаваме** смисъл на средство за мерене (свободно определено или наложено отвън). И като мярка в размяната, парите не застават като *самостоятелно съществуващ обект*, а като избран такъв, на който възлагаме тази задача. Осмислянето и съответно отхвърлянето на тази заблуда е необходима стъпка за изследване на парите.

⁸ В общия случай – говорим за размяна. Не се разглежда дали това е свързано с промяна на собствеността, или само на правото на ползване. Приемаме, че след като един субект получава възможността да ползва полезността на продукта, то продуктът е негов, все едно дали го притежава формално или не.

В този контекст може да се търси всеобщност, но по отношение на проблема как да запазим възможно най-дълго възприетата мярка, а не, че мярката е всеобща.⁹ Всичко до тук няма за цел да опровергава представата за всеобщност на парите, като категория, а и вероятно някой ден такава би могла да се достигне. Целта е да се осветли смисъла на това значение от един по-различен аспект. От всички определения, които са срещнати до сега, третиращи парите като стока, енергия, средство, и др., в най-голяма степен подкрепяме определението, дадено от С.С. Демостенов, който още в началото на своя анализ констатира: „Парите са ни дадени.“¹⁰ Ние само можем да добавим: по-добре е парите да се възприемат като мисловна идеална конструкция, която има смисъл, значение и приложение единствено като договореност в социална определена общност, а онова, за което си мислим, че е пари, да наричаме по друг начин, напр. „платежно средство“, „валута“ или др. От тези позиции, социалният аспект на парите е главният при тяхното възприемане, а количественият става с второстепенно значение. От други позиции, това може да се промени.

Едно е безспорно - парите трябва да служат за най-важното – да **опосредстват създаването и разпределението на произведените блага в икономическата система**. Тази задача трябва бъде защитена по законен път, а съпътстващите я възможности за употреба на парите да се ограничават единствено от естествените процеси, приближаващи към идеята за „свободен“ пазар.¹¹

II. Бартерни пари

В историята многократно са правени опити да се въведе „безпарична“ размяна. Ето защо се отхвърля идеята за бартера като съвременно явление, съвместимо с модерното общество. Това е защото бартерната търговия в своя класически формат – пряка размяна, притежава редица ограничения, които са несъвместими с желанието за *контролирано разпределение*.¹² Именно тези ограничения, обаче носят определени предимства за участниците в бартерната размяна. Естествено, предимствата се разпростират до определен мащаб, след което стават пречки. При по-малки стопански субекти, с по-малко възможности те да влияят на останалите участници в размяната, тези ограничения са предимства. Когато същите субекти достигнат определена стопанската мощ и преминават към политика на доминиране и контрол, ползите до този момент се превръщат в пречки. Следователно, бартерът и в своя най-първичен дизайн има както ползи, така и недостатъци. Днешните технологични условия позволяват тази бариера да се премахне и взаимното погасяване на дългове да се организира в малки, частни, локални клирингови системи, наречени съвременни бартерни системи.

Бартерните пари, въпреки наименованието си, по своите характеристики са допълващи пари, не са алтернативни на законното платежно средство и не е задължително да заместят централните валути.¹³ Те са общностни пари, израстват като локални и имат потенциала да се развият като пари от по-висок ранг, в зависимост от конкретните социално-обществени белези.¹⁴

Бартерните пари са аналог и специфична форма на общностни пари, които съществуват именно поради необходимост от средство за размяна и плащане между субектите в конкретната общност. При низходящия тренд на стопанския цикъл липсват не паричните средства въобще, а официалните парични средства в обръщение. Следователно, появява се **дефицит на услугата, която парите извършват** в стопанския живот, която услуга бартерните пари успешно

⁹ Едва ли в природните, а също и при човешките творения, можем да открием такова нещо, което да претендира за всеобщност /винаги и навсякъде/, но поне може да се опита да се търси дългосрочност.

¹⁰ Демостенов, С. С., *Очерки по теория на парите. Субстанционализъмът и антисубстанционализъмът в теорията на парите*. С., Университетска печатница, 1945, с.5.

¹¹ Обратно, когато всички останали цели изместят основната, тогава има опасност за „поведение в огледална реалност“, а именно образът, а не обектът да се възприема за действителен.

¹² Най-големият „грех“ на бартера е ограничената вероятност за съвпадение на взаимно-покриващи се желания между търсене и предлагане.

¹³ Централни са парите, емитирани от националните (емисионни) банки.

¹⁴ В момента на стартиране на изследването /2013 г./ се наблюдава процес на присъединяване на локалните валути, циркулиращи в Швейцария към платежната система на страната.

предлагат. Не е необходимо бартерните пари да се използват и като средство за спестяване. Обратно, липсата на тази възможност ще ги държи значително по-лесно в каналите на обръщението. Така ще стане възможно множество локални парични единици да циркулират едновременно, като основната им задача е да служат за размяна.

За изясняване на бартерните пари е най-добре да се ползва академично възприетата класификация за видовете пари, които се разглеждат като стокови, кредитни и квази¹⁵. Разграничението е възприето по отношение на самата парична връзка.

Стоковите пари се употребяват най-вече като *средство за размяна*. Те застават в размяната със своята собствена (потребителна) стойност срещу всички останали стоки и започват да служат като стандарт (мярка) за полезността. Предполага се, че стоките-пари се разменят свободно срещу другите блага, което им придава покупателна способност. Най-ярък пример е златото. Приема се, че срещу злато може да се придобие всяка друга стока на пазара. Характерно за стоките пари е че те са продукти на труда, като всички останали: имат потребителна стойност, себестойност, цена. Но имат още една важна характеристика и тя е качеството на платежно средство, всеобщо възприето като такова, а именно **услугата**, която те извършват при размяната (тяхната полезност, респ. ценност).

Търсенето на стоката-пари може да бъде както заради нейните собствени качества, т.е. заради потребителните качества на самото вещество, така и заради потребителните качества на паричната субстанция (покупателната способност). Отделно, търсенето може да е заради способността употребата на стоката – пари (в т.ч. и като потребителна стойност и като платежно средство) да се отложи за неопределено време, т.е. стойността да се пренесе и във времето, което по същество е качество на актив. Следователно, бартерните пари са преобладаващо пари със стоково покритие, но не стокови пари в горното значение. Те носят генетичните белези на стоките пари, поради това че имат стоково покритие. Изводът е, че бартерните пари имат *стокова природа*, но не са стока по форма. По форма те са *кредитни пари*.

Кредитните пари не съществуват като реален предмет (вещество). Те са носители на стойност по силата на закон (за националните пари това е доверие по задължение). За това още се наричат и декретни *пари* или „fiat money”¹⁶. Това означава, че те не трябва да се възприемат като еквивалент на стойността в чист вид, а като средство за количествено изравняване на стойности или т. нар. „средство за разчитане”. Те имат представителна-наложена отвън стойност, която спира да съществува, когато средството престане да може да се използва като средство за плащане към суверена (при националните пари-държавата).

Кредитните пари нямат собствена потребителна стойност, освен полезността им като средство за размяна на стойности и погасяване на дълг. (Потребителната стойност се свежда до покупателна способност.) Търсенето на това средство става единствено заради възможността да се употреби като средство за плащане (погасяване на дълг). При него се изключва възможността за употреба различна от „платежната”.

Сравнявайки бартерните с кредитните пари, се забелязва съвпадение по същност, съдържание и форма. Разликата е в обхвата (мащаба) на системата, суверена и организационно-правните характеристики. Кредитните пари могат да се нарекат „кредит”, стига да се държи сметка за субектите на кредитното отношение.

Бартерните пари са кредитни, защото позволяват на участниците да купуват продукти от системата преди да са продали свои. Тук разликата с „централните” пари се проявява в *границите на кредита*, т.е. максималният размер кредит, който един субект може да ползва. В бартерната система съществува правило за равенство на вземания и задължения и това не позволява да се стигне до състояние на криза от вида на познатите парични кризи, защото всички емитирани пари са покрити със стоки. Криза може да има при положение, че лимитите за задлъжнялост не съответстват на реалните възможности на кредитополучателите. В този смисъл, бартерната система не може да се ползва като средство за оздравяване на

¹⁵ За видовете пари вж. Вж. също **Христов, М.**, *Основи на финансите*. ВУЗФ, С., 2010., с.19 и **Христов, М.**, **Ст. Христов**. *Книга за парите*. Абагар, В.Т., 2002.

¹⁶ „fiat money” може да се преведе и като „неосребрими пари”.

нежизнеспособни стопански субекти. Дори от тази гледна точка, тя е *система за разпределение* на блага и доходи, а не предпоставка или средство за създаването им. Разликата отново е в правилата, по които се извършва разпределението. При бартерната система всеки от субектите влиза в *доброволно договорно отношение* и може да прекрати това отношение по всяко време (да напусне системата), докато при „централните пари”, платежното средство е задължително, а договорното отношение е имагинерно.

Квази парите са третата разновидност парични връзки. Самото понятие „квази” показва ясно, че при този вид пари съществува „подобие”. Теорията за парите определя като „квази пари” търговските полици, ценните книжа и дългосрочните депозити. Търговските полици и ценните книжа могат да се подложат на анализ от различни отправни точки. В случая, те се възприемат като вид пари, защото имат потенциала да влизат в ролята на пари. Според парадигмата на управленските финанси тези явления се третираат като „активи”.¹⁷ А по своята същност, те са договорености, които като представители на определена стойност и отношения (възможности), придобиват характеристики: цена, ликвидност, търсене, предлагане, способност за фондонабиране (разпределение) и др. „Стойността” на тези активи се определя от възможността притежателят им да получи доход от предмета на договореността (базовия актив) и от промени в нагласите за влизане в (притежаване на) тази договореност. Фактори на търсенето и предлагането е размерът на очаквания доход, съпоставен с други алтернативи (в т.ч. лихвения процент) и степента на сигурност за получаване на очаквания доход. И тук както и при другите парични категории, имаме наличие на обективно съществуващи субективни оценки, които в тяхната съвкупност взаимно се мултиплицират и/или погасяват.

Квази парите, може да се каже, че *имат собствена стойност*, която е релевантна на желанието на притежателят им да участва в *разпределителните процеси* в стопанството, защото този вид пари става представител на реална производителна способност в лицето на стопанските субекти, които са емитирали съответната ценна книга. Те приемат вид на актив и придобиват цена в размяната, съобразена с тяхното търсене и предлагане.

Предлагането на ценни книжа става производно на стопанския потенциал за производително влагане на средствата, осигурени чрез ценни книжа. В този смисъл тяхната стойност отразява стойността на активите, които притежават емитентите или тяхната възможност да ги създадат (потенциал за влагане/инвестиране). Теоретично, търсенето на ценни книжа ще зависи от свободните ресурси към определен момент, което съответства на възможностите на обществото в два аспекта: 1) да спестява и 2) да насочва тези спестявания към производителни дейности. В изложеното до тук не се отчитат възможностите на ценните книжа да се използват спекулативно, което според нас е резултат по-скоро от регулациите на отношенията, отколкото от природата на самите отношения. Квази парите също притежават характеристиката „цена” в „реални” пари. В ежедневната стопанска практика те не могат да се ползват и обичайно не се ползват като платежно средство. Днес, те са предмет на специален режим на регулиране. Квази парите в лицето на акциите и облигациите и производните на тях деривати могат да бъдат определена форма на спестяване (влагане на свободни средства, когато това е мотивът за придобиването им).

Класификацията на парите в три вида кореспондира с трите функции, производни на същността на парите: размяна, плащане и спестяване. Това подсказва, че е възможно да се създадат платежни системи с употребата на повече от един вид платежно средство (т.нар. „паричен плурализъм”). Докато подобна множественост е добре позната в Швейцария, в повечето страни е възприета организация на парите с участието само на едно платежно средство, като в страните от ЕС дори липсва национална валута. Всички функции са обединени в един носител. Изказват се мнения, че функциите на парите трябва да се разделят в различни носители и да се даде възможност да циркулират повече от една валута (платежно средство) в

¹⁷ Тук с понятието „актив” се означава възможността дадено нещо да се използва като „средство за създаване и разпределение на доход”, а разпределението може да добие и вида на спестяване, т.е. съхраняване на стойността и пренасянето ѝ във времето за определен период.

обръщение. Това би довело до промяна и на степента на въздействие на парите върху битието на хората, което да възстанови статута им на инструмент, а не на цел¹⁸.

Изводи, до които се достига от горния анализ:

1. Паричната връзка е главен елемент от съдържанието на парите, с помощта на който става възможно да се покаже разликата между парите, като философия (идея) и „паричната стока“ с характеристиката „ликвидност“ (паричност). Предмет на паричната връзка е стойността като обективно съществуваща субективна субстанция, извлечена от полезността.

2. Парите изменят своята организационно-веществена форма, но тяхното съдържание остава неизменно, с което се доказва че по природа и съдържание бартерните пари са стокови пари, а по форма - кредитни пари.

3. Класическите функции на парите, разпознати като качества на паричната връзка позволяват „разпределението на доходи и богатства“ да се определи като цел на паричната връзка и всеобща функция на парите. Това демонстрира как организацията и контрола на платежното средство става инструмент на социална политика.

4. Съществуването на съвременни бартерни системи е **синтез на постиженията в областта на капиталовото и търговското управление.**

III. Актуални икономически и социални предизвикателства

В институционален аспект, *съвременната бартерна система* може да се определи като първо /основно/ равнище на организирана бартерна размяна. Като второ равнище съществува възможността за организиране на клиринг между изградените вече бартерни системи. То може да се организира по подобие на кореспондентски банкови отношения. На следващо, трето равнище, би било подходящо да се постави централната /държавната/ суверенна валута и клиринговата дейност на централната банка. И на четвърто, междудържавни клирингови системи. Този на пръв поглед йерархичен модел може да се развие като мрежа от йерархични системи, при които всяка една от частните бартерни системи влиза и излиза свободно от взаимоотношения с останалите. Така всяка система би могла да се представи като съвкупност от вътрешни и външни платежни средства, които по отношение на общността са съответно ендегенно и екзогенно създадени. Така става възможно да се ползват предимствата и на двата модела на парично обръщение.

Свободното преминаване от една в друга конфигурация и съблюдаването на правилата между тях е лесно да се възложи на едни координиращ център, за който единствената задача би била да бъде арбитър при евентуални спорове. Контролните функции не би трябвало да са по отношение на създаване на правила, а по отношение на това всяка от системите да спазва своите собствени правила. И доколкото влизането и излизането от подобна система е доброволен процес, контролът ще осигури свобода за създаване на правила, но веднъж приети, те остават валидни до тяхната промяна, наложена единствено от самата система. Подобна организация би била най-малкото демократична.

Тези функции е добре да се възложат на колективен орган, но не и държавен. Това е поради бюджетната осигуреност на работата на този орган. Обществената тежест трябва да се поеме от онези субекти, които в най-голяма степен се ползват от резултатите на този орган. В този смисъл, ролята на държавата не би следвало да е „създаване на възможности“, а съблюдаване за спазване на „правилата на играта“. Така „държавата“¹⁹ ще се научи да „слиза при индивидите“, а не обратното, както е сега.

В средите на бизнеса, логичният отзвук на горните мерки ще се диференцира според мащабите на дейността и целите. Огромното предизвикателство пред бизнеса е как да се де-капитализира и да се социализира. Това изобщо не означава да се спре търсенето на стопанска ефективност, а да се преориентира към създаване на колективни блага със ценност над пазарната, основното от които може да се определи като „развитие“ в най-общ смисъл.

За решаване и пред двете страни ще остане **предизвикателството на разпределението и контрола.**

¹⁸ Или в самоцел.

¹⁹ Държавата на Ж. Ж. Русо

Ако днес съществува дискусия за ляво или дясно, то тя съвсем не е само за политическия модел, а в много голяма степен за участието в **пропорцията** на създаване на блага в съпоставка с пропорцията при тяхната употреба. Наличието на конкуриращи се и допълващи се валути може само да смекчи резултатите от подобно противопоставяне, стига този феномен да не се окаже привилегия за вече богатите държави.

08.04.2014 г.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Демостенов С. С., *Теоретическа политическа икономия. Първа част Увод в теоретическата политическа икономия /общо учение за стопанството/*. С., 7М График, 1991.

Демостенов, С. С., *Очерки по теория на парите. Субстанционализъмът и антисубстанционализъмът в теорията на парите*. С., Университетска печатница, 1945.

Касърова, В. Стойностният подход в корпоративното управление. Депозиран ръкопис в ЦНТБ№167/2008. http://eprints.nbu.bg/514/1/Stoinosten_podhod.pdf

Кейнс, Дж. М., *Обща теория на заетостта, лихвата и парите*. С., Принсепс., 2001.

Найденев, Г. *Ценност или стойност – терминологичен или същностен проблем за политическата икономия?*, Първа национална научна конференция по политическа икономия на тема: „Политическа икономия и икономическа теория”, 21-22 ноември 2013 г., УНСС, С., 2013.

Неновски, Н. *Елементи от паричната теория на Хайек*. С., Сп. Икономическа мисъл, 2004, бр. 3, с. 84-99.

Свраков, Г. *Избрани произведения*. С., Интеграл Г, 1995.

Хайек, Фр. Паричната единица на бъдещето. С., сп. Икономическа мисъл, 2004, бр.3, с. 84-99.

Христов, М., *Основи на финансите*. С., ВУЗФ, 2010.

Адрес за кореспонденция:

УНСС, София, катедра „Финанси”

r@toncheva.com